

**НЯКОЛКО ДУМИ ЗА АВТОРА
НА ПРЕИЗДАДЕНАТА КНИГА „БОРБА ЗА ЗЕМЯ” –
Д-Р РАЙКО ДАСАЛОВ,
ЧОВЕК ЛЕГАНДА, МИТ И РЕАЛНОСТ!**

Д-р Райко Даскалов е роден през 1886 година в китното подбалканско село Бяла черква, в патриотично възрожденско семейство. Неговата даровитост се проявява още в детските му години и в душата му се наслояват човешките добродетели пропити с обич към народ, родина и природа. След като с отличен придобива познания по философия и финанси в Германски университет и получава докторска титла там .

Той се завръща в България, за да приложи на дело, всичко научено, а икономиката на България е в окаяно състояние, земеделието изостанало и на всичко отгоре България е въввлечена в няколко братоубийствени войни, от които излиза катастрофално. Българските политици и военни, групирани около монарха, лакейничат, а той им се отплаща с високи постове и заплати с което се изсмуква жизнените сили на българския народ. Задълженията на България от излизането и като бита страна в близо седем годишните войни, които води са - големи, а в политическо и икономическо отношение се намира в абсолютна изолация. Земята от селяните малко, по-малко е преминала в ръцете на по едрите земевладелци.

Философът Райко Даскалов разбира, че в общественият и политически живот, трябва да се направи нещо драстично, корено различно от досегашният живот на България. В идеите на Земеделския съюз, на чело на който е застанал младия и амбициозен Александър Стамболийски със своя екип, той намира почва за развитието на своите виждания по аграрната политика на България. Авторитетът му сред управителното тяло и членската маса на Земеделския съюз е на голяма висота. Опитът му да сваля монарха през септември 1918 година, е не сполучлив, но с обявяването на Радомирската Република, обаятелният му образ на легендарен герой, остава да свети с ореола на битката при Владая. Заел няколко по ред министерства в самостоятелното правителство на Александър Стамболийски, той се заема с законодателната уредба на страната и още много други

въпроси, но най важният за него закон е, прокарването на аграрната реформа. Ето защо той се заема с неговата редакция и прилагане то му, заедно с цялото правителство, в действие. Те обаче срещат, оня сериозен отпор, какъвто преди две хиляди години Братята Гракхи срещнаха от патрициите на Рим. Събитията на Деветоюнския преврат са аналогични с тези, които са станали в Рим между патриций и плебеи 120 година преди н.е., измама, жестокост и реки от кръв. Авторът с издаването на книгата „Борба за земя” пророчески предсказва грозящите събития, които очакват, смелите земеделски реформатори на България. Въпреки всичко, законите за реформирането на страната са прокарани. България тръгва по нов път. Оземляват се обезземлените селяни, граждани и изселници от отнетите ни земи по несправедливия Нойски договор, строят се пътища, мостове отварят се училища, селата се благоустрояват, раните нанесени от войните се лекуват малко по-малко. Народът вярва на своите избраници и им дава пълното си доверие. Българските патриции виждат, че губят тотално битката за власт.

Тогава им идва на помощ действията на древноримските патриции и те ги прилагат с цялата им същност, свирепост и жестокост в България, на Девети юни 1923 година. Целият елит от правителството на БЗНС, заедно с министър председателя Ал.Стамболийски е избит по най свиреп начин. Д-р Райко Даскалов е застрелян, едва навършил 36 години, в разцвета на своите творчески сили и възможности, на 26 август същата година от наемен убиец на ВМРО.

Днес ние можем само да благодарим на д-р Райко Даскалов за гдето ни остави книгата „Борба за земя” и неговите коментари в нея, макар, че днес икономическа обстановка е коренно различна от преди близо сто години, но поуките и идеите за справедливост и ред, за умиротворяване на света и премахване на експлоатацията на човека от човека са така належащи.

Драги читателю, ако прочетеното от вас в книгата „Борба за земя” е предизвикало интерес, касаещо сега, съдбата на днешна България, умолявам те, предай я и на други, за да я прочетат!

ЖИВКА ТАНЧЕВА

БОРБА ЗА ЗЕМЯ

Вместо предговор

Събитията, които описвам в настоящата си брошура, съм ги събирал още през 16 и 17 година, когато бях в затвора.

В хладните килии на Централния затвор в мен се появи идеята за създаване в България на ТРУДОВА ПОЗЕМЛЕНА СОБСТВЕНОСТ.

.....Когато развих основните си съждения по този въпрос пред другарите си в затвора, аз не само намерих тяхната единодушна подкрепа и насърчение, но и в дългите си разсъждения с тях, моят отличен другар Александър Стамболийски ми даде идеята да изложа тия мисли в една книга по „Трудовата поземлена собственост“.

Тогава почнах да събирам материала, който щеше да ми бъде необходим, за да обоснова теоретически и исторически необходимостта от създаването в България на един закон за Трудовата поземлена собственост.

Настъпилите по-късно събития и влизането ми в кабинета на Александър Стамболийски през 1919 година не ми позволиха да довърша и напечатам книгата си за Трудовата поземлена собственост.

Като член на кабинета трябваше повече практическо творчество, дела и закони, а не да пиша книги. Поел нарочно Министерството на земеделието, главната ми грижа беше да създам законопроекта за трудовата поземлена собственост, който проект през месец февруари 1920 година, напечатан в десетки хиляди екземпляра, пуснах из цялата страна.

Първото впечатление от законопроекта беше по-скоро лошо,

Отколкото. Същото е днес и със закона, който вече от две години е в сила. Навред където отида в страната, чувам хиляди оплаквания от него.

Ще минат обаче години, грешките по закона ще се поправят, практическите мъчнотии ще се преодолеят, закона ще се приложи с неговата цялост и тогава всички ще разберат, че това е една крупна реформа от благотварно значение за социалното спокойствие и преуспяване на България в нейното бъдещо развитие. Всеки ще разбере тогава, че премахването на причините, които създават чокойството, премахването на самото чокойство, даването земята в размерите на труда, а не – на експлоатацията и социалното неравенство, създадоха несъкрусимите гранитни устои, на които е положена българската държава. Всеки ще си обясни тогава защо в Българаааария няма граждански войни, социални кризи, защо народът ни напредва във всяко отношение и защо той има

най-голямо бъдещи от всички народи, населяващи Балканския полуостров.

Но на тая тема ще говорят идните генерации, а не ние.

Убеден съм обаче, че онези, след прилагането на Закона за трудовата поземлена собственост, който се абстрахира от всички мъчнотии, които прилагането му среща, ще да е забелязал неговата капитална роля в живота на българите. Това мое твърдение, ще го подкрепя със следните факти:

1. Макар черният блок и комунистите да лъжеха народа, че земеделците не ще раздават никакви земи, а правят вулгарни агитации с този въпрос и попречиха на много нуждаещи се да подадат декларации за земя, пак до сега са постъпили следните искания за земя, които с течение на времето ще се увеличават

а. обезземлени семейства	12 000
б. малоземлени	40 000
в. земеделски работници	3 500
г. семейства на специалисти по земеделието	320
всички семейства	55 820

2. Количеството на земите, които по Закона на трудовата поземлена собственост ще бъдат отчуждени до този момент, не е още точно определено, но приблизително ще бъдат отчуждени следните земи:

а. частни чифликчийски земи	600 000 декара
б. банкерски	25 500 декара
в. спорни	10 000 декара
г. манастирски	50 000 декара
д. държавни	100 000 декара
е. заклевели държавни гори	120 000 декара
ж. пасища за работна площ	40 000 декара
з. общинска мера	1 200 000 декара
и. заклевели общински гори	100 000 декара
Всичко	2 645 500 декара

От тях 2 645 500 декара земя до 31 декември 1923 година са отчуждени само 717 631.5 декара, остават да се отчуждят още около 1 500 000 декара земя.

3. Въпросът за комасирането на земята се намира още в самото начало на своето развитие и тепърва този от голямо значението въпрос ще излезе на сцената у нас. Само след неговото радикално разрешение ще може да се даде още един голям тласък на българското земеделско производство.

4. Законът за трудовата поземлена собственост засяга и въпроса за сдобиването на всяко семейство с дворно място и дом. Това важи дори и за градовете.

От тези няколко факта безпристрастният наблюдател ще прозре грамадната социална и стопанска роля на аграрната политика на Земеделския съюз в България. Значението на тази реформа е още по-голямо, като се има предвид, че политическата свобода на един народ е немислима без социални здрави основи. Истински свободен човек е оня който има собственост. Само оная държава е на здрави основи, на която гражданите са собственици на трудови стопанство.

Тези основни искания исках да докажа чрез моята книга за трудовата поземлена собственост, която на времето си не издадох, понеже не бе окончателно готова, бях веднага впримчен в тежкия труд на държавното управление.

Сега когато съм по-свободен и не нося тежкия кръст на управник, аз се повърнах към работата, която преди четири години така внезапно прекъснах. Прелиствайки старите си бележки, намерих за необходимо да изнеса пред читателя поне събитията, които са станали в някогашната римска държава по отношение на въпроса за владенето на земята. Тези събития имат извънредно голямо значение за нас, българите. По тези причини реших, без да чакам времето, когато ще издам цялата си книга „Трудова поземлена собственост“ и която ще има нужда да се преработва и допълва с онова, което земеделския съюз извърши по този въпрос в България, да отпечатам тази малка книжка.

Нека тя се прочете от всеки сдружен земеделец и от всеки борец за трудовото стопанство – единствената стопанска форма на производството, което ще спаси света от гнета на експлоатацията и ще докара истинско народовластие у нас и в света.

Нека тази книжка служи за пример и поука на всички приятели на идеята: земята да принадлежи на земеделците и никой не трябва да притежава повече земя, от колкото може сам със своята челяд да обработва.

София 1 март 1923 година. Райко Даскалов

ВЪВЕДЕНИЕ

Въпросът за владееенето на земята е полкова стар, колкото е стара и идеята за собствеността.

Щом отделна личност е започнала да предявява право на собственост върху земята, започнали са се и споровете за нея.

Тези спорове за владееенето на земята са се увеличили както с увеличението на населението на развитите народи и племена, така също и с увеличението самото значение на земята за населението.

Първите големи конфликти и борби за владееенето на земята се появяват още в ония предисторически времена, когато обработването на земята било почти неизвестно, но за това пък отглеждането на стада е добило голямо значение за изхранването на формиращите племена и народи.

Спорове за богати и хубави земи и пасбища, за кладенци и реки, където стадата са пладнували, са били основните причини за честите кървави конфликти, които са се появили между отделните родове и племена, така и между формиращите се в ония времена държави. Смело може да се каже, че нуждата както от държавата, така и от войски и военачалници се е появила от необходимостта да се запазят притежаваните земи, реки и планини за стадата на племето или да се завладеят други, като се изтласкат от там досегашните им обитатели.

Първичните причини за великото преселение на народите трябва да се дирят в горещите борби, които са се водили за владееенето на богатите във всяко отношение земи на Азия. Там са останали най-силните и войнствени племена. По слабите са били изтласкани на север, откъдето са се спускали през цели векове към Европа, като са преминали през днешна Франция, Италия, Испания и са се спрели чак в пустините на Сахара.

Щом са се образували заседналите народи със своите държавни организации, начело на които са застанали князе и царе с неограничени права, ние виждаме земите да преминават постепенно в ръцете на силните, а слабите са били техни безправни роби. Това е било във всички стари държави на древността: Египет, Индия, Асирия, Персия и пр. Дори и в много по-напредналите в културно отношение държави, каквито са били държавите, образувани от Атина и Рим, земите са се обработвали изключително от роби.

Както в Асирия, така и в Индия, Персия и Египет подчиненото на земевладелците селско население се е опитвало не един път да скъса веригите на робството, но е бивало кърваво отбивано от това намерение. Сведенията за тия движения са обаче много оскъдни. Много повече са сведенията за борбите на селското обезземлено и малоземлено население в древна Атина и Рим.

В настоящата си малка брошура ние описваме няколко случая от по-големите борби на римските обезземлени народи, градски и селски маси, за да се сдобият със земя.

Борбите между борещите се две съсловия в древен Рим патриции /аристократи, богаташи/ и плебеи /бедни, обезземлени и малоземлени селяни/ са се водили главно около въпроса за земя.

Правилното решение на поземления въпрос е докарвало вътрешен социален мир и благоденствие на народ и държава, неправилното – големи социални недоволства, съсловни борби, слабост на държавата и нейното окончателно загиване.

Земята носи щастие на народите и държавите, когато тя се намира в ръцете на работния народ, но та докарва нечувани нещастия, когато се владее от шепа привилегировани земевладелци, които чрез нея държат в робство народите.

Историята на Рим, към която преминаваме, ни учи на тази велика и вечна истина.

СЪСЛОВНИ БОРБИ В ДРЕВНИЯ РИМ

През многохилядната човешка история една от най-могъщите и дълготрайни държави на древността е била безспорно Римската държава. Доколкото историята може да разпръсне мрака на натрупаните векове, тя – историята- брое началото на римската държава от 754 години преди н.е. Първият и цар е бил Ромул, които се смята и за неин основател. До 509 години преди н.е. тя се е управлявала от царе, а в 509 година бил свален последният цар Тарквиний Горделиви и станала република. Републиката се управлявала от Сената /народно събрание/, в което можели да заседават само патрициите /богаташите/.Плебеите /бедните/, въпреки, че водиха вековни борби за права и политическа власт, никога не можаха да вземат Сената, в своите ръце. През годините на най-голямото могъщество на плебеите /бедните/ , те можаха да наложат в Сената само тъй наречените трибуни и консули, които се избираха от народа за една година. Но както консулите, така и народните трибуни биваха най-често избирани от редовете на патрициите, а и самата власт на консулите и народните трибуни беше твърде много ограничена от Сената, който успя през столетия да запази властта в своите ръце и да наложи класовото управление, което по някое време се заменише и от класова диктатура на патрициите. Републиката се държа близо 500 години и в 27 година преди н.е., тя се преобърна от Октавиан Август в империя. Империята промени 77 императори и в 475 година след н.е. при император Ромул, тя престана да съществува.

Още при Сервий Тулий, 578 година преди н.е. народа бе разделен на две съсловия: патриций и плебеи. Патрициите бяха малцинство, но затова пък имаха в своите ръце почти винаги цялата политическа власт и владееха грамадните богатства на великата римска държава, която се разпростираше цели векове по целия до тогава известен свят в Европа, Африка и Азия. Историята ни наброява много случаи, където богатствата на отделни патриции са изчислявани над няколкостотин милиона златни лева. Почти всичката земя се е владеела изключително от патрициите. Техните обширни чифлици, които са държали цели провинции, са се казвали Латифундии. Латифундиите са се обработвали от роби, които са били заробвани през време на войните и от селяните - плебеи, които са нямали собствена земя.

Плебеите са били грамадното болшинство от народа. Те всички били бедняци, нямали никъва земя, а обработвали латифундиите /чифлиците/ на патрициите. Въпреки обстоятелството, че плебеите са ходели на война и са защитавали неизброимите територии на държавата, те са нямали и политически права.

Поради това неравномерно разпределение на богатствата между плебеи и патриции, от една страна, и поради заграбване на цялата поли-

тическа власт изключително в ръцете на патрициите, от друга страна, историята на римската държава има много примери на ожесточени политически борби между тия две съсловия, които са се израждали в бунтове, граждански и социални войни.

Във всички тия големи борби въпроса за политическата власт и въпросът за земя са излизали най ярко на сцената и са били лозунгите на борбите. В следващите редове, ние ще се спрем главно върху борбите за снабдяване със земя плебеите – селяни и граждани. Факт безспорен е, че Рим успя да създаде една доста голяма култура и цивилизация за времето си. Той успя да образува най-могъщата държава, каквато вековете на миналото не са виждали, но Рим не можа да постави държавата си на солидните плещи на народните маси, той не успя да даде земя на земеделското съсловие и я остави в ръцете на няколкото хиляди грамадни земевладелци.

Тази е главната причина според нас, задето Рим пропадна и стана плячка на варварите, които идеха от към север.

Не може обаче да се отрече фактът, че Рим се опита на няколко пъти да даде земя на обезземлените и малоземлените селяни и граждани, но не успя докрай. Съпротивлението на земевладелците надделя. Техният егоизъм събори държавата. Когато варварите нападаха с дивашка сила от към север върху Рим, за робите селяни, които нищо не владееха, беше безразлично кому ще робуват. Друг би бил въпросът, ако съседните милиони селяни, които се намираха само в Италия, Испания и Франция, бяха собственици. Те щяха да се борят за своята култура и земя и не щяха да позволят варварите да затрият цялата тогавашна култура на света, за да пропадне той след това в дълбокият мрак на средните векове. Най малкото което можеше да стане в такъв случай, беше, че варварите не щяха да могат с един пристъп от един-два века да съборят Западната римска империя, а щяха много векове да живеят в съседство с нея, щяха да се култивират и когато завладееха империята, щяха може би да продължат с пресни сили и здрав морал цивилизаторското дело на древността, както стана по рано между Атина и Рим. Рим завладя Атина, но той беше вече достатъчно културен, за да не унищожава нейната цивилизация, да възприеме голяма част от нея.

И тук, както и навред в света, историята ни показва, че чрезмерният егоизъм и чрезмерната алчност на богатите да задържат и власт, и блага за себе си, а за народа – нищо, са главните виновници за събарянето на държавите и за угасването на цивилизацията, която е била достояние само на една част от гражданите, а именно на богатите. Ако цивилизацията на римската империя беше що-годе равномерно разнесена между всички слоеве, т.е. и върху плебеите – селяни, то няколко стотици хиляди варвари войници не можаха да угасят милионите свещи, светещи по обширната римска империя, а щяха да се запалят и те, та ня-

маше светът да закъснее най-малко с цели хиляда години от своето развитие, както историята днес го отбелязва. Угасна Рим – градът, угасна цялата западна цивилизация.

Този пример е доста поучителен и за съвременните малки, но застрашени в своето развитие народи. Те трябва да се стремят с всички сили да разхвърлят цялата култура, политическа власт, богатства и мощ върху целият си народ и тогава могат да бъдат сигурни, че никакви световни бури и вихрушки не ще заличат нито нацията, нито нейната морална и материална мощ, нито нейната държавна организация. Напротив, народ, който е преобретил всичките морални и материални блага върху себе си, не само има способностите, дори когато би бил поробен, да асимилира, да се налага и да дава тон в държавата. Мисля, че въпросът е много ясен, за да има нужда от други пояснения.

БОРБИТЕ ЗА ЗЕМЯ МЕЖДУ ПАТРИЦИИ И ПЛЕБЕИ

Повод за раздори между патриции и плебеи е имало много. Но борбите са довели до крайно ожесточен вид, когато плебеите са проявили искания да им се даде земя, от с труд да си изкарват прехраната.

Патрициите е са искали по никакъв начин да дават права на плебеите и особено да ги снабдяват със земя. Те са знаели, че докато плебеите не са собственици, ще бъдат послушни роби и ще им работят пространните латифундии / чифлици/, но станат ли собственици, тогава ще извоюват

икономическата си независимост и не ще има кой да работи господарските чифлици.

По тази причина борбите са били изострени. През време на една такава борба в 494 година преди н.е. плебеите решили да се оттеглят на така наречения „Свещен хълм“ при Рим. Щом плебеите изпълнили това свое решение и се събрали на „Свещения хълм“, патрициите много се изплашили, било до не би да бъдат ненадейно нападнати от плебеите, било да не би плебеите, да решат да се изселят и земите им да запустеят или пък да образуват, както се е проектирало, един нов град на това място, като всички граждани в него ще имат еднакви права. За да се померят с плебеите, патрициите изпратили един делегация, начело стоял дългогодишният консул патрицият Менений Агрипа. Менений Агрипа бил много красноречив и хитър. След дълги увещания и обещания той успял да склони плебеите да се върнат в Рим. Историята предава, че Менений Агрипа, за да ги убди, си послужил с приказката за кавгата на органите на тялото със стомаха. Органите на тялото – в случая плебеите -завидели на стомаха – с случая патрициите – че нищо не работи, а само яде. Напусто стомахът ги уверявал, че той само наглед не работи, а че, напротив и той работи своята обязаност, както другите органи работели своята. Кавгата стигнала до там, че ръцете отказали да работят, краката да ходят, мозъкът да мисли и т.н. Следствие на което организмът – в случая държавата – заболял и щял да умре, ако разните части на тялото не се вразумили и започнали пак солидарната се работа. С този твърде хитър пример за обществена солидарност между класите и с други обещания Менений Агрипа успял да върне разбунтувалите се плебеи отново в града.

Наистина от тази борба плебеите успели да спечелят нещо. Борчовете, които дължали на патрициите били поотсрочени, а и правото да избират народни трибуни из своята среда им било дадено. Но тия придобивки не са били от естество да запълнят пропастта, що зее между патриции и плебеи. Въпросът за владенето на земята бил неразрешен, следствие на което борбата не затихнала, а напротив, с течение на времето още повече се разпалила.

Едва изминали осем години от срещата между патриции и плебеи на „Свещения хълм“, а именно 486 година преди н.е. и вълненията избухнали отново.

Този път на страната на плебеите бил избраният от тях консул Спурий Касий. С едно законодателно предложение той искал да се даде земя на обезземлените плебеи, като същевременно патрициите плащат ежегодно данъци на държавата за ония земи, които с течение на години са заграбили от нея.

Този законопроект предизвикал буря от негодувания в средата на богатите. Въпреки протестите на патрициите, Спурий Касий успява да направи своето предложение да стане закон. Виждайки, че законът на Спурий Касий ще ги ошети, богатите прибегнат до всички позволени и непозволени средства, за да попречат след изтичане на годината да бъде избран отново за консул. Народът бил прост и нехаен. Той охотно давал вяра на клеветите, пускани нарочно от агентите на патрициите срещу Спурий Касий, за това не го избрали отново за консул. Това нехайство и лековерие на обезземлените плебеи било от съдбоносно значение за тях. Законът на Спурий Касий, за раздаване на земя на селяните след падането на автора му, не бил приложен. Той останал мъртва буква. От нехайството на народа, патрициите се възползвали да премахнат не само закона, но да отстранят веднъж за винаги, чрез убийство, омразният им реформатор. Бележитият народен консул Спурий Касий бил осъден на смърт и екзекутиран, а къщата му разрушена из основи.

Но с убийството на Спурий Касий не се умъртвила идеята за оземляване на плебеите. Тя не само не изчезнала, но придобила хронически характер. Така например, историята ни говори, че през 440 година преди н.е., идеята за поземлената реформа била повдигната отново с голям жар от плебеите. Начело на движението застанал неустрашимият водач на плебеите Мелий. Но неговата участ била същата, каквато и на неговия предшественик Спурий Касий. Само за гдето дръзнал да формулира исканията на плебеите за земя, със което се накърнили интересите на патрициите, Мелий бил убит в 438 година преди н.е. подло из засада от оръдията на богатите. Водачът на убийците Сервилий Ахала бил богато възнаграден с пари, почести и чин от патрициите, за гдето ги отървал от такъв смел защитник на плебеите.

Същата участ сполетяла и друг един бележит консул на плебеите на име Манлий Капитолски.

Манлий Капитолски се бил отличил като юначен пълководец. Когато галите опустошили цялата римска държава и разрушили из основи Рим, Манлий – водача на плебеите – успял да спаси положението. От благодарност за това велико дело той получил прозвището Капитолски. След като се разправил със страшния външен враг, Манлий решил да се справи и със вътрешния. Но не един път историята ни е дала пример, от

който се вижда, че понякога външният враг е по-малко опасен от вътрешния. Така се случило и сега.

Манлий не можел да гледа как неговите войници, които храбро и самоотвержено са се били за отечеството, са били оковани във вериги и ставали роби на патрициите, задето не могли си платят борчовете, които ги направени, било за издръжка на семействата им през време на войните, било за направата след войните на разрушените им от неприятеля къщурки. По повод на тези безчовечни обноси на богаташите към спасителите на Рим от варварите – гали, Манлий, когато плащал на един окован във вериги плебей – бивш негов подчинен военачалник, гой извикал: „ докато има парче земя, не ще позволя никой гражданин да бъде обявяван за роб поради борчове.

Тези негови думи, както и желанието му да се даде земя на плебеите му навлекли смъртната омраза на патрициите. Чрез интриги и сплетни те успели да го обвинят, че той искал да стане уж „цар на Рим”. Нарочно стъкмения за целта съд го осъдил на смърт през 382 година преди н.е. Окован във вериги, той бива отведен в Капитола – там, от където той, с юначните си войски, спасил някога Рим от варварите – и бил хвърлен от „Тарпейската скала” в пропастта. По този начин Рим, на богаташите, се отплатил на спасителя на имотите и богатствата им.

ПОЗЕМЛЕНАТА РЕФОРМА НА ЛИЦИНИЙ И НЕЙНОТО БЛАГОТВАРНО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА РИМСКАТА ДЪРЖАВА

Хвърлянето на Манлий Капитолски от „Тарпейската скала“ не спаси земята на патрициите. Идеите не се унищожават с убийствата на личностите, а с удовлетворяване на нуждите, които ги предизвикват. Трагичната смърт на Манлий Капитолски, както и убийствата на Мелий и Спурий Касий не само не сплашили плебеите, а са спомогнали да им отворят очите и да видят по-ясно плановете на богатшите. Движението за земя се разраствало още по-вече. То взема стихийен характер и се изражда в една десет годишна кървава борба, която 367 година завършва с успех на плебеите и туря началото на един социален мир, който продължава цели 200 години се отразява така благоприятна върху развитието на държавата.

Водачите на движението са били народните трибуни Лициний Столон и Секстий Латераний, а самият закон се нарича „Лициния“ на името на неуморния народен трибун Лициний.

Самият закон имал за цел да лекува три опасни рани, за социалния живот на страната. Първият е консулския закон. По силата на закона „Лициния“ единият от двамата консули на държавата е трябвало да бъде избран непременно от страната на плебеите. Втората рана е: борчовите на бедните. Тя се лекувала, като всички платени лихви се смятали не за лихви, а за плащане на главниците, т.е. борчът да се намали с плащаните до тогава лихви. За изплащане на оставащия борч, се давало една отсрочка от три години.

Третата и най-тежка по дълбоките си социални злини рана е: липса на поземлена собственост за обезземлените и малоземлени плебеи. Този въпрос се решавал така: никой не можел да владее повече от 2 500 декара земя. Излишъкът се раздавал на обезземлените и малоземлени плебеи. Всеки владетел на земя ще трябва да плаща една десета данък /десятък/, ако плодът е зърнени храни и една пета данък, ако плодът е от дървета /плодове, маслини, лимони и пр./

Държавните земи ще се използват наравно от патриции и плебеи. Всеки земеделец е задължен да използва за работници не само роби, но и свободни работници.

Дълго време патрициите са водили борба срещу този закон, докато той стане закон. Много злато пръскали те, за подкупи и за намиране на платени агитатори, срещу него. Пред нищо не се спирали. Убийствата на привържениците на поземлената реформа зачестили, но най сетне след десет годишна борба в 367 година преди н.е. законопроекта станал закон.

До тогава докато закона за поземлената собственост на Лициний се съблюдавал, до тогава Рим процъфтявал и неговата сила от ден на ден растяла. Той не само успял да завладее цяла Италия и островите Сицилия и Сардиния, но да се справи с най-големия си противник, какъвто е бил могъщият в търговско и мореплавателно отношение Картаген. Вътрешната сила и благосъстоянието на Рим му спомогнаха да надвие могъщите пълководци на Картаген, а именно Хамилкара Барка и още по прочутия му син Анибал.

В НАВЧЕРИЕТО НА НОВИ БОРБИ ЗА ЗЕМЯ.

Големите победи не опияниха Рим. Неговите богаташи не само забравиха мъдрите закони на Лициний, но тяхната алчност за богатства отиде до там, чу унищожи свободното селско население – единствения могъщ слой и крепител на държавата – като му отнеха земята, а от него направиха безправни роби, които от борци и защитници на държавата – станаха най-размирни елементи. С обезземляването на селското население гръбнакът на държавата се пречупи и за във бъдеще тя можеше да разчита само на случайности, на мъдростта, куража и способностите на отделни държавници и пълководци, но никога на онази естествена и най-здравословна опора наречена народ.

Победите които Рим печелеше, му увеличиха изваредно много териториите. Римската империя имаше за свое правило да обявява за своя собствена земя една трета от завладяната област. Вместо да следва мъдрия закон на Лициний, т.е. от така припечелената земя да си служат по равно патриций и плебеи, ние виждаме земята да преминава изключително в ръцете на патрициите, без да плащат нито наем, нито данък на държавата. По този начин латифундиите /чифлиците/ добиваха още по големи размери. Тяхното обработване ставаше изключително от роби, които Рим следствие на победите си ежегодно доставеше със стотици хиляди от разните краища на света.

При тия благоприятни за латифундиите условия селските стопанства не можаха за дълго да просъществуват. Притежателите на латифундиите на война не ходеха, когато селяните почти всяка година воюваха, следствие на което техните стопанства се занемариха. Патрициите – земевладелци разполагаха с крупни капитали – дори за днешния капиталистически век капиталите им правят впечатление. Селяните нямаха средства. За да се борят с непоносимата конкуренция на латифундиите, които разполагаха с пари и безплатна работна ръка на робите, селяните прибегвах до заеми. Това се случваше в неплодородните години и в годините след войни. Заемите с чудовищната си лихви доунищожиха свободните селски стопанства, а стопаните им станаха платени наемници. Там където отделни селски стопанства са успели да се задържат по една или друга причина, патрициите земевладелци не са подбирали никакви средства, за да ги премахнат от пътя си. Не рядко земевладелецът ще пусне безбройните си стада, за да опасат труда на селянина и да го накарат по този начин, ще не ще да продаде имота си на господаря си и му стане платен ратай. По някога войните са се затягали.

Селянина по няколко години воюва ту в Африка, ту в Азия, ту другаде някъде. Земевладелецът използва това дълго отсъствие, за да му завладее окончателно имота.

По тоя начин историята ни казва, че към 140 години преди н.е. в Италия нямало почти никакви свободни селяни – собственици. Тия неща са повлияли твърде много за намаление на производителните сели на страната. Владетелите на латифундиите са имали по-голяма сметка да използват земите си като пасбища, а не като ниви. Следствие на което за прехраната си Рим, е внасял много често храни от другаде. Всичките богатства, само след няколко века, преминали в ръцете на няколко семейства. Милиони същества тънели в мизерия и глад, когато няколко хиляди аристократи са плували в разкош и разврат. Тези нездравословни за обществото социални условия, освен гдето са покварили нравите и морала, но са отслабили в значителни размери силата на държавата. Така например, трябвало е три години, за да се потуши въстанието на един роб в Сицилия, който се обявил за цар. След победата, за да се даде пример на милионите роби, от които е гъмжала Италия, били разпънати на кръст повече от 20 000 роби.

Тава положение на нещата е изострило социалната криза и към 140 години преди н.е., Рим се намира отново пред прага на гражданска война. Имало е общественици, които са виждали ясно, че латифундиите са най-голямото зло за Италия и нейните колонии, но те са били единици. Както Рим, така и всички държави след него, дори до днешно време, виждаха историята, но не знаяха или не можаха да се възползват от нея. Рим имаше пред очите си опита на вековете, той знаеше как Лициний и другарите му Секстий преди 200 години бяха разрешили аграрния въпрос и по този начин бяха дали социален мир на страната, но Рим, не намери в себе си достатъчно сили да разреши предварително въпроса, докато не бе се изострил и не бе взел оня застрашителен вид, който значеше навечерие на гражданска война. Наистина ние виждаме в 140 година преди н.е. един консулите на име Гай Лелий да се опитва да въведе поземлена реформа, по силата на който да се отнемат от патрициите незаконно заграбените държавни земи и да се раздадат на обезземлените плебеи, но Гай Лелий не е имал достатъчно кураж, за да разреши веднага този опасен въпрос и да спаси републиката от бъдещите кървави вътрешни борби. Той се смутил от вдигнатия шум срещу законопроекта му. На место повдигнатия срещу проекта шум от страна на патрициите Гай Лелий да разбере, че си е турил точно пръста на болното място и за това е този вик, ние виждаме думите на патрициите, които наричат законопроекта „непатриотичен”, „антидържавен”, „опасен за обществения строй”, „разрушаващ устоите на държавата”, „нарушава свещена и неприкосновеност на частната собственост”, до толкова да му повлияят, че той оттегля законопроекта си. От благодарност за този „високо държавнически” акт патрициите го нарекли Лелий Мъдри, а ние с право бихме го нарекли Лелий Мекушави.

Поземлената реформа отново става лозунг и знаме за масите. Цели 25 години тя раздрусва из основи римската държава. Най-бележитият и най-радикалният опит на поземлената реформа е прочутият в историята опит на най-великите държавници, известни под името Тиберий и Гай Гракхи.

ПОЗЕМЛЕНАТА РЕФОРМА НА ТИБЕРИЙ ГРАКХ

Братята Тиберий и Гай Гракхи били възпитани от майка си Корнелия – една от най-бележитите и добродетелни жени на древността. Тиберий е девет години по-стар от брат си Гай, което обстоятелство е повлияло може би за трагичния изход на тяхното велико дело, защото когато Тиберий започва поземлената реформа, Гай е още момче и не можеше да му се притече с големите си дарби на помощ.

Историята ни казва, че тия високо даровити братя имали различни характери. И двамата били талантиливи, надарени с чудно красноречие, ум и честност. Колкото обаче Гай бил буен, нетърпелив, общителен и импонирал във всяко отношение, толкова по-стариият Тиберий бил благ, тих, скромнен, затворен и сериозен. Тия два характера, ако не е била разликата в годините, биха действали заедно, биха се допълнили един друг и тогава великата им дело не би пропаднало. Съдено им било обаче да действат един след друг и затова освен че делото им пропада, но и са жестоко наказани от противниците на народа.

Тиберий е роден 160 година преди н.е. Но още от най-младата му възраст неговите високи дарования го сочели за водач на народа. На 23-годишна възраст той бил изпратен да сключи мир с испанците. Името му придобило такава голяма популярност, на 26-годишна възраст той бил избран за пръв трибун на плебеите. Благородният му характер, обичта му към слабите и поробените го издигнали до положение да бъде идол на масите.

Първата му грижа щом станал народен трибун, била да прокара през Сената един закон за поземлена реформа. Още когато пътувал за Испания и минавал прочутата някога по плодородието си италианска област, известна под името си Етрурия, той останал учуден, когато видял областта празна от селяни-собственици. Цялата област която давала някога най-бележитите войници на Рим, с които той прочул името си по целия свят, била сега населена със земеделци-роби и овчари –роби. Като човек с голям ум и наблюдателност той схванал, това изчезване на свободните селяни-собственици и грамадното увеличение на робите се дължи на чрезмерното увеличение на латифундиите. Лошите аграрни закони и постоянните войни унищожили земеделието. Цяла Италия била преобърната на едно обширно пасбище, което се намирало в ръцете на шепа богаташи.

Те властвали с неограничени права над едно многобройно стадо от роби. Законът на Лициний бил отдавна забравен. Никой нямал куража да го напомня и най-важно да го приложи. Тиберий Гракх виждал, че държавата отива към гибел, че Италия се обезлюдява и стрил твърдото намерение, щом станел трибун, да прокара на всяка цена новата аграрна

реформа. Главната цел на неговия законопроект да спре обезлюдяването на Италия, да създаде едно голямо съсловие от селяни-собственици и да намали по този начин числото на не свободните хора- роби. От земевладелците законът на Тиберий Гракх нищо не вземал. Той не само им оставял всичката земя, която са добили от наследство, но не закъчил и онази земя, която патрициите заграбили от държавата, но плащали за нея минимален наем. Посягало се само на оная част от заграбената държавна земя, посягало се само на онази земя за която патрициите нищо не плащали, нито наем, нито данък. Дори и тази земя, на която държавата имало пълно право, не се изземвала всичката, а се оставяло на всеки земевладелец по 2 500 декара и на всяко мъжко дете по 1250 декара. Нещо по-вече: държавата щяла да заплати, макар по една ниска цена, своята собствена земя, вместо да накаже присвоителите, задето незаконно са я владеели, и да им поиска да изплатят наема за годините, които са я използвали. От това се вижда, че Тиберий Гракх „не търси да създаде конфликти”, както го обвиняват богатите, но напротив, бил е много умерен и въздържан в реформения си план. Земята, която държавата с тази реформа изземва от грабливите ръце на земевладелците според плана на Тиберий щяла да образува 76000 стопанства, всяко едно от по 150 декара земя. Новите притежатели са нямали право да продават и залагат така дадената им земя. Те получават само право на наследствено използване и то срещу заплащане на един умерен наем.

Законопроектът предвиждал една главна Комисия от трима души. Тя ще следи както за правилното раздаване на земите, така и за цялостното прилагане на закона. Комисията имала право да реши след проучване коя земя е частна, на земевладелеца, коя – държавна, за която се плаща наем, и коя заграбена от държавата. Само последната се изземвала, и то след като се оставяли 5000 декара от нея на земевладелеца!

Въпреки тази голяма внимателност на законопроектът към земевладелците, те са го счели като едно дръзко предизвикателство спрямо тях и са започнали борба на живот и смърт срещу него.

Колкото скромни и тихи наглед да е бил Тиберий Гракх, толкова решителен и неустрашим е бил на дело. Нито заплашванията, нито интригите, нито умилкванията на земевладелците са можели да спрат от предначертания път младия трибун. На определения ден, когато законопроектът се разисквал от камерата /Сената/, присъствала една не бивала маса народ. Тиберий Гракх развил едно красноречие, на което нищо не било в състояние да противоречи. Той говорил за упадък на Италианската раса, за голямата алчност на богатите, за страшната мизерия на бедните, за обезлюдяването на Италия от свободни граждани носители на величието на римската държава. За съжаление всички негови речи, освен няколко малки откъслечи, запазени от Плутарх, са изгубени. Но и

от тия малки откъслечи се вижда красноречието на една велика душа, която с ентузиазъм и страст защитава идеалите на които служи. Ето няколко негови думи от една негова реч в защита на неговата поземлена реформа: „Дивите зверове в Италия имат своите пещери и леговища, но хората, които воюват и мрат за Италия, нямат нищо друго, освен въздух и светлина. Бездомни се скитат те навред из страната с жени и деца. Не е ли една суетна лъжа твърдението на нашите пълководци, които за насърчаване на войниците в битката ги подканят да защитят гробовете на техните предци и олтарите на техните къщи? Кой притежава още къщен олтар и прадядов гроб? Те воюват и мрат за величието на другите. Наричат римските войници господари на света, а те нямат дори собствено огнище!”

Срещу влиянието, красноречието и авторитета на Тиберий Гракх богатите не можаха да се борят открито и с речи. Те притежаваха тайни сили и тъмни средства. По стар навик тях пуснаха пак във ход. Най-напред подкупиха един от десетте трибуни на име Октавий, който се противопоставя на поземлената реформа. А според тогавашните закони, щом един от трибуните се противопостави, реформата пропада. Народа бил много огорчен и поведението на Октавий, който бил крупен земевладелец, и всеки виждал че той защитава не държавнически, а лични интереси.

Напусто Тиберий молил Октавий /Гай/ да се откаже от от своето veto. Той останал непреклонен. Тогава Тиберий прибягнал до най-крайните средства, които законът му позволявал като трибун. Той спира цялата държавна машина, забранява всяка работа в съдилищата и другаде, запечатва с печата си държавното съкровище, докато законът му се гласува от народа. От своя страна всички земевладелци се обличат траур и отиват в народното събрание, с надежда там да предизвикат съчувствието на масите.

Когато всички тия неща не склониха Тиберий Гракх да извърши „високо държавният” акт на Лелий „Мъдри” и да заслужи някое още по-славно име, решиха да го погубят, както някога техните деди погубиха от Капитола Манлий Капитолски – освободителя на Рим.

Сам Тиберий виждаше, че всички взети до сега от него мерки не дават резултат, че Сенатът може да дочака, до като му изтече годината на трибун, а той не желаше по никакъв начин да приключи безплодно своя мандат на народен трибун. Затова той се видя да вземе най-решителни мерки. Предлага на народа да отнеме мандата на трибун Октавий. По силата на това решение на народа Тиберий насилствено да изгони Октавий чрез ново гласуване. Така и става. Народът единодушно решава да отнеме мандата на трибун Октавий. По силата на това решение на народа Тиберий насилствено изгонва Октавий от заеманото до тогава от него трибунско място. След тази операция законопроектът за

поземлената реформа става закон и 76 000 семейства стават собственици. Тукаткси след това минава и един друг закон, по силата на който наследството на пергамонския цар Атал – който беше направил целия римски народ за свой наследник – да се раздаде на новите земеделци, за да си купят добитък, инвентари пр.Но както Сенатът, така и всички богаташи бяха решили да пречат на аграрната реформа, като устройват хиляди законни не законни пречки.

Въпреки че закона за поземлената реформа мина, а най-много и заради това, богаташите решиха на всяка цена да компрометират Тиберий в очите на народа. Изгонването на Октавий от неговия пост на народен трибун преди изтичането на годината, за която е избран беше нарушение на конституцията. Тиберий Гракх доказваше, всеки отстъпник, който злоупотреби с правото, дадено му от народа, не е достоен за него и трябва да си отиде. Народът дава права, народът има право да ги отнеме. Ета удна част от неговата защита по този въпрос:

„.....Римското царство съдържаше в себе си не само цялата власт, но то беше по най-тържествен начин осветено от боговете. Въпреки това цар Тарквиний /последния римски цар, изгонен в 509 година преди н.е./, когато постъпи несправедливо беше изгонен. За престъплението на този човек се отне наследството му от деди и прадеди царско достойнство, а царството на което им дължи своето основаване премахнато. Кое попочтено в Рим от Весталките, които бдят и пазят и се грижат за вечния огън? Но която весталка изгуби девствеността си, тя бива жива изгаряна. Защото чрез престъплението си пред боговете те изгубват святостта си, която святост те имат единствено по милостта божия.

Също така не притежава неприкосновеността си онзи народен трибун, който извърши правда спрямо народа, от когото той добил тази неприкосновеност .Силата, на която почива неговата власт, е разрушена от самия него. И наистина, ако той чрез болшинството на гласовете става трибун, с още по-голямо право той бива свален, щом се получи единодушие!”

Омразата на богаташите срещу младия енергичен реформатор нямаше граници.Тиберий разбираше това и за да не умре още в началото на великата поземлена реформа, реши да се кандидатира и за следващата година за народен трибун.

Изборният ден дойде. Той нарочно бе избран през месец юни – най-работния ден за селяните, за да не могат да се явят на избора в помощ на Тиберий. Богаташите се бяха добре подготвили. На бедните бяха раздали храни, за да гласуват за тях, парите, лъжите, интригите заплашванията, подлостта и бяха техните изпитани оръжия. Както и други път, така и сега те повикаха на помощ духовенството, което е винаги на страната на богатите. Последното, за да използва суеверието на простолюдието, измисли лъжата, че свещените пилета отказали да ядът,

а това било лошо знамение. Всичко това нагласените агитатори разнасяха със светкавична бързина из града. Патрициите- оптимати /”най-добрите”/ бяха обстойно размислили какво трябва да правят в случай, че изгубят избора. За целта държаха скрита една значителна въоръжена сила от съзаклятници- оптимати и най-изпитани роби-войници.

Щом започна гласуването, богатите се убедиха, че ще изгубят изборите защото бедният народ още вярваше в своя благодетел Тиберий и гласуваше масово за него. Това просто вбесило патрициите. Тогава привечер , когато гласуването почти било привършено и триумфът на Тиберий щял да блесне, една въоръжена група войници от роби на патрициите, предвождана от няколко сенатори, нападнала изборните урни, изпочупила всичко, каквото и падне, и разтурила изборите. Според закона избора трябвало да се повтори на другия ден. На другия ден избора на Тиберий било много критическа. Селяните, които му бяха напълно предани и верни, ги нямало. Те били пръснати из нивите по жътва. Духът на патрициите от снощният насилнически акт бил силно повишен, затова през този ден те се предали на много изтъпления. Тиберий употребил всички усилия, за да спаси положението. Със свои хора той се настанил в Капитола, а патрициите заедно със Сената и консулите събрали в храма на Добрия дух. Там съзаклятниците решават още на изборния ден да нападнат плебеите и да се справят веднъж за винаги с Тиберий,онзи реформатор, който посмя да им вземе част от незаконно владените държавни земи и ги даде на селяните. Научил това решение сенаторът Флувий Флакий, приятел на Тиберий тича към Капитола за да му съобщи за грозящата го опасност. С мъка си пробил път през многолюдната маса от народ, която заграждала Тиберий. Флувий съобщил решението на съзаклятниците патриции, които в този момент увещавали консулите и Сената. Веднага хората на Тиберий вземат мерки за защита. Голямата маса от народ, която стояла далеч не можела да разбере какво става около Тибейий. Понеже големият шум около Тиберий не позволявал да бъде чул той, за да им каже, че опасност застрашава жита му, вдигнал си ръцете нагоре и сложил на главата си. Шпионите и агентите на патрициите изтълкували това на народа, че Тиберий иска да си турне на главата Царска корона и да стане Тиранин на Рим. Тази гнусна измислица веднага била занесена в Сената .Щом чул тази вест – която впрочем, била винаги скроявана за всеки, когото патрициите са решили да унищожат – сенатора Сципион Назика, най големия и богат земевладелец, извикал: „ Всички след мен”. Цялата нагласена сган няа патрициите тръгнала към Капитола. По пътя си шумяла и унищожавала всеки плебеи, който и се изпречел. Най после та достигнала до Тиберий. В борбата, за да го защитят, падат триста от най-добрите ме приятели. Сам Тиберий бил на място убит. Трупът му бива обезобразен от хиляди рани. Напусто Корнелия молила да и дадат трупа

на сина и, за да го погребете. Той бил хвърлен в реката Тибър. Това се случило 133 година преди н.е.,когато Тиберий бил едва на 27 години. В следващите дни били избити или пратени на заточение всички привърженици на Тиберий.

Никога Рим до тогава не бе виждал подобен кървав ден. Този ден римската аристокрация, за да запази за себе си незаконно владените държавни земи, написа една от най-драматичната страница в римската история.

Така угасна един от най светлите и драматични умове на древността.

Всички Римски историци, болшинството от които са били на страната на аристократите са единодушни в преценката си върху благородното сърце и честния характер на Тиберий Гракх.Много сполучливо един писател казва:”Рим намери в сече си сенатори да убият Тиберий, но не намери историк да го очерни!”

С убийството на Тиберий аристокрацията тържествуваше. Сега тя беше уверена, че няма кой да посегне на политическата и сила и н грамадните и богатства, за да ги разпределя между народа.

Последният загуби един защитник, какъвто да тогава не бе имал. Но за ранната смърт на Тиберий на малка вина има и народа. И в Рим, както и другаде народът мисли, че е направил достатъчно за своите водачи, като им ръкопляска, вика ура и ги носи на ръце. А в решителния момент , когато се решава съдбата на дадено съсловие за десетилетия, той го няма зад водачите им.Вечно открит си остава въпросът за идиферентността на една част от народа, която не само не се явява в решителните часове на помощ, но обезкуражава готовите борци. Тази част си остава равнодушна, безволна, безпринципна и не готова за жертви, за да защити обществените си морални и материални блага. Тя е, която още при появата но въоръжените патриции и техните роби се разбяга и докара паниката в редовете на смелите борци около Тиберий. Само на такива безволни и равнодушни същества аристокрацията е разчитала в своето олигархично управление и е подготвила хегемонията на своята диктатура през дългите векове.

Няма съмнение, че с угасването на гордия светилник, наречен Тиберий, великата му реформа биде най-напред окарикатурена, след това не изпълнена и забравена.

Аристокрацията направи всичко възможно, за да осмее поземлената реформа и я направи абсолютно не приложима.На всяка крачка та създаваше мъчнотии на главната комисия за разпределение на земята. Когато тя потърси да установи кои земи са частни и кои заграбени, аристократите в Сената веднага измениха закона, като и отнеха правото на съдебна и окончателна инстанция по тоя въпрос, а трябваше в съда да се докаже, че земята е заграбена. С това изменение се нанесе

смъртен удар върху поземлената реформа. Появиха се безбройни процеси с контестации, отсрочки, всевъзможни документи и доказателства за собственост. Формалностите в съдилищата бяха толкова големи, че всякаква полезна практическа работа беше немислима. Всички съдии впрочем бяха съучастници на аристократите за не изпълнението на закона.

Използвайки нещо и планомерно и най-малките грешки, опущения и затруднение на реформата, земевладелската аристокрация успя най-после да парализира закона и да си отдъхне. Общественото мнение бе така изкусно подготвено за суспендирането /спирането/ на поземлената реформа, че то дори на даде вид да се разърди. А дори се усмихна на алчната за слава, богатства и власт аристокрация. Радостта и обаче не бе за дълго, защото на политическата сцена излизаше величавата фигура на по-малкия брат от Гракхите, Гай Гракх.

НОВИ УСИЛИЯ И НОВИ БОРБИ

Гай Гракх бе роден в 151 година преди н.е. и получил същата подготовка и образование, каквото по-старият си брат Тиберий. И той като Тибери, млад влиза в политиката, изминава същия негов път, бори се за народа срещу аристокрацията и бе убит десет години след Тиберий, буквално по същия начин от същата аристокрация. Всички историци твърдят, че Гай Гракх бил един от най-даровитите държавници, какъвто Рим е раждал, а според думите на Цицерон, който е бил враг на Гракхите: „Ако Гай Гракх не бе умрял в началото на своето творчество, щеше да удиви вселената със своя ум, характер, воля и красноречие.” Спомените от Гай Гракх, който е роден близо 50 години преди Цицерон, са били толкова силни, дори към края на Цицероновия живот, че всички тогавашни писатели са изкарвали красноречието на Гай Гракх за по-голямо онова на Цицерон. За речите на Гай Гракх се казвало, че те като стрела пронизват сърцето и завладяват ума на слушателя.

Годината в която аристократите убиха Тиберий /133 година преди н.е./, Гай Гракх, е бил на война в Испания. Следната година се завръща в Рим, съкрушен от трагичната кончина на брат си и със страшна ненавист срещу аристокрацията. От начало той правел на всички впечатление като на човек, който страни от политиката и предпочита домашното огнище. Всъщност той се подготвял за големите борби, които му предстояли с аристокрацията. Тези негови подготвителни работи не убегнали от погледа на аристокрацията, която го следяла много внимателно, знаейки, че той утре ще влезе в решителна битка с нея. За да не позволи популярността му да расте всред римските граждани, които бяха запазили на-добри спомени за брат му, от една страна и да го накарат да се предаде на развлечения, от друга, Сенатът решил 126 година преди н.е. да го направи за квестор /помощник на проконсула-управител/ в Сърдиния. Вместо обаче популярността му да намалее, тя се значително увеличила, защото неговата скромност, трудолюбие, издръжливост и справедливи обноси към всички го направили любимец на войските и населението на Сардиния.

Ръководен от желанието да го държи далеч от Рим Сенатът решил, щото Гай да остане и за следната година, в Сърдиния. Той обаче на се подчинил на сенатското решение и се завърнал неочаквано за аристократите в Рим. За това негово непокорство към Сената той бил даден на съд пред цензорите. След бляскава реч и богати аргументи той не само отхвърлил изцяло решението на Сената, но принудил цензорите – партизани на Сената – да го съвършено оправдаят. От това обстоятелство популярността му пораснала още повече и народа му засвидетелствува такъв ентузиазъм, от който се вижда, че народът на него

възлага големи надежди. Скроени му били още много процеси, но той успял всички да отхвърли, което предизвикало още повече омразата на противниците му. Тази непрестанна и упорита настойчивост на благородниците да го преследват го накарало да се хвърли по-рано в борбата, отколкото той сам изглежда, че е имал намерение.

Напусто майка му го молела да не тръгва по пътя на Тиберий, защото и него ще сполети същата участ, той обаче останал неприклонен в своето решение. Часът му бил дошъл, борецът заговорил в него и нищо не било в състояние да спре великия трибун, реформатор и водач на бедния народ от вихъра на борбата срещу злото, което разяждало държавата и заплашвало да я разруши.

Никога до тогава аристокрацията не била тъй алчна, тъй плуваща в разкош, алчност и разврат, никога тя не е мачкала в своите безжалостни ръце слабите и бедните, както вършела това сега. Започнатото от Тиберий реформаторско дело било спряно, страната се обезлюдявала, земеделието пропадало, робите изпълнили страната, а над всичко народът тънел в страшна мизерия.

Да се хвърли във вихъра на войната той е сметнал за свой дълг. За това в 123 година преди н.е. той дал съгласието си да бъде кандидатура за народен трибун. Борбата била много гореща.

Благородниците направили всичко възможно, за да провалят кандидатурата му, но напусто. Никога за избор на кандидат не се е стичал толкова народ и граждани – избиратели – избиратели от провинцията, както станало при избора на Гай Гракх. Историкът описва, че придошлата маса в Рим била толкова многолюдна, че спала няколко дена по улиците на града и по Марсово поле, на изворния ден много избиратели гласували от покривите на къщите. Този грамаден наплив от хора отворил още по-вече очите на благородниците. Те видели ясно голямата опасност, която застрашавала правата и имотите им и решили още от този момент да се готвят за борба на живот и смърт срещу новия народен трибун.

Щом станал трибун, Гай Гракх се предал на едно трудолюбие и на една производителност, която и днес ни удивлява. Той дирижира, разпорежда, организира и пише закони. От само себе си се разбира, че първата му грижа била да продължи поземлената реформа на брат си. А за да намали още отначало влиянието на благородниците, които имали обичай при важни случаи, за да спечелят благоговението на масите да раздават храна, той разпоредил да им се дадат на евтини цени от държавните хамбари. С голяма ловкост Гай Гракх дори успял да разцепи партията на благородниците – да отнеме голяма част от правата на аристократичния Сенат и да смаже съпротивлението му. От тук нататък изглеждало, че нищо не може да му противостои. Неговия държавнически ум схванал, че провинциите, за да бъдат под постоянно влияние на цен-

тралната власт, от една страна и да вземат по дейно участие в живота на държавата било с производства, войски, култура и пр.....,от друга страна, трябва преди всичко да бъдат свързани с многочислен солидни и широки шосейни пътища. Чрез обширна шосейна мрежа той е целял ,щото културният и стопански живот на страната, като добие по-голяма подвижност да увеличи влиянието на разните обществени слоеве едни върху други. В главата на този гениален човек беше узряла идеята за създаване на единна и равноправна държава – идея, която хиляда и петстотин години по-късно може да се реализира и то в някой само държави на Европа.Той замисли да даде граждански права на цяла Италия, а не само на Рим и околността да имат такива. Реализирането на тази своя гениална мисъл той остави за по-късно, не че тя не беше узряла в него, но се боеше, че римския народ, който се видя с намалени права, не ще му даде поддръжката си. Той знаеше, че нищо не ужасява аристокрацията, па и дори всички останали класи на господаря Рим, колкото идеята за издигането на останалите провинции в държавата до пълна и равноправна с него свобода,което значеше: Рим да се откаже драговошно от плячката, която той с векове стискаше в ръцете си и която безмилостно експлоатираше. Тази велика идея по онова време стигаше до предателство.Ето защо той при първият си трибунат той само я лансира, като я остави де узрее всред народа.

Обаянието на Гай Гракх сред масите било толкова голямо, че при избирането му втори път за трибун нямало нужда от агитация. Веднага след второто му избиране за трибун Гай Гракх се заловил с най-мъчния и опасен за римската политика въпрос, а именно да даде права на всички народи, населяващи Италия. В тия народи влизаха латинитеи други най-близки съюзници на Рим, които вземаха участие във всички войни, а нямаха граждански права.Като им даде такива Гай Гракх искаше да ги привърже за винаги към Рим.Благородниците съумяха много майсторски да създадат настроение сред масите по този въпрос и да го използват срещу проекта на Гракх. Те не се спряха пред нищо да дразнят най-ниските страсти и инстинкти на масите, като им казваха, че като си дадът гражданските прана на латинените, римските граждани ще изгубят влиянието си, техните места в публичните събрания, театри, циркове и пиршества щели да бъдат заети от новите граждани.По този начин при гласуването на законопроекта се намери един трибун на име Ливий Друз, който каза съдбоносна дума ”непозволявм /veto/.Този път Сенатът и благородниците, за да съборят грамадното влияние, на което се радваше Гай Гракт сред народа, прибегнаха към един йезуитска хитрост. Те подкупиха трибуна Ливий Друз, с единственото желание той да подбие в народа доверието на Гай Гракх. Колчем Гракх внесеше в Сената някой напредничав закон, ставаше Ливий Друз и намираше това искане „твърде малко”,за „трохи”, за „прах в очите” на народа и т.н.

След това Ливий Друз внасяше твърде полезни за народа законопроекти, , които той никога в ума си не мислеше да узаконява, но имаше за цел чрез тях да измами и отклони масите от Гай Гракх и по този начин той да мине за „истински приятел на народа”, а не Гай Гракх. Така например, когато Гай Гракх предложил да се раздадат по 150 декара земя на обезземлени римски земеделци срещу малък наем или данък, Ливий Друз заявил, че не трябва нищо да се плаща, а да се даде всичко даром. Когато друг път Гай Гракх предложил да се образуват в Италия две нови земеделски колонии, Нептуния и Минервия, а извън Италия, на мястото на разрушения Картаген, да се образува една извън италианска колония, става Ливий Друз и предлага: да се образува веднага, и то само в Италия, дванадесет нови колонии, всяка от по три хиляди семейства, всичко 36 000 семейства.

Като резултат на това наддаване народът започнал да си шушука, да не се доверява вече толкова много на Гай Гракх и да му се харесат ултрадемократичните, но фантастични планове на Ливий Друз.

Всички предложения, проекти и планове на Ливий Друз Сената т.е. аристократите, приемаха с най-голямо благоволение, с което искаха да кажат на народа: „ Сената не е тъй черен, както се вижда. Той е склонен много добрини да ти направи, но ти си прост ! Откажи се от необуздания и омразен за мен Гай Гракх и ще видиш какви добрини още ще получиш!”

Измамата бе много майсторски скроена, за да не се хване за нея един народ, който бе навикнал да вика често:”Осанна” и „Разпни го”.

За да се увеличат измислиците и лъжите срещу Гай Гракх и да се разклати неговата популярност сред масите, много помогнало и 70- дневното му отсъствие Рим. Отпътувал за Картаген, за да раздаде земя на новите заселници-колонисти, както и да образува новата колония с нейните села и градове, Гай Гракх изпълнил бляскаво мисията си. Когато се завърнал обаче, в Рим намерил положението изменено. Благородниците успели да пуснат хиляда лъжи, заблуди и интриги сред народа по негов адрес. Успели в отсъствието му да подготвят и осигурят избора за консул на Опимий – най могъщата личност на аристокрацията.

Всичко това раздразнило много Гай Гракх. Първата мярка, която предприема след завръщането си, била да напусне къщата в която живееше, понеже тя се намирала в квартала на патрициите и да се пресели в най-плебейския квартал на града, в една бедна пролетарска къща.

В този беден дом той се заловил за енергична работа и за създаване на нови реформи. Аристократите и те не спяха. След като избраха Опимий за консул, те заявиха на всеслушание, че с един закон ще заличат всички закони на братята Гракхи, а авторите им ще накажат със смърт.

Борбата се разгорещавала от ден на ден. Привържениците на Гай Гракх го склоняват той да даде за трети път кандидатурата си за трибун.

Един нов избор щеше да спаси не само партията и Гай Гракх от катастрофа, но и реформите щяха да се приложат.

Целта на патрициите обаче беше Гай Гракх по никакъв начин да не се избере, а реформите му, заедно с поземлената и даване права на всички граждани в Италия, да се отменят.

При Тиберий аристокрацията прибегна до изнасилването на изборните урни, а когато това не помогна, отиде до избиване на плебеите и техните водачи. Тук аристокрацията пребегна до едно по-лесно, но затова още по-подло средство. Тя подкупи трибуните, които според закона преброяват подадените гласове за новите им колеги. Така подкупените трибуни провъзгласили избора на Гай Гракх за пропаднал. Останал без законна защита, водачът на плебеите рискуваше всеки ден да бъде убит от някое подкупено оръдие на Сената. Борбата приближаваше към своята трагична развръзка.

В деня в който новият консул Опимий щеше да унищожи всички закони на братята Гракхи, двете борещи се на живот и смърт парии се събраха още от заранта в Капитола и го окупираха съвместно.

Трябваше само една искра, за да запали пожара. Тя се даде от страна на аристократите. Техни привърженици обидили с псувни и закани привържениците на Гай Гракх, от които един не се стърпял и убил един човек на Опимий. Възползувани от този инцидент, аристократите веднага решават чрез Сената да дадат изключителни диктаторски права на Опимий. Целият ден благородниците са се въоръжавали и нареждали своите войници в бойни редове.

Най верният приятел на Гай Гракх, Флувий Флакий , същият който предупреди преди десет години Тиберий за съзаклятието на богатите срещу него, успява да завземе на другата заран Авентина с хората си. Гай Гракх имал ясна представа за положението. Той знаел, че неговите хора са слабо въоръжени и количествено по-слаби, че аристократите разполагат с грамадни средства и сили в борбата, но не искал по никой начин да остави другарите си сами, без водача им в Авентина. Въпреки коленопреклонните молби на жена му, той се изскубнал из ръцете и, не въоръжен, а снабден само с един малък нож, отива в Авентина за да умре заедно с политическите си приятели. Аристократите начело с Опимий и придружавани от многобройна войска, между които и чуждестранни войници от остров Крит се упътват за Авентина. Там войските на Опимий срещат едно съпротивление, каквото не се е предполагало. За да разреждат редиците на Гай Гракх, аристократите обявяват веднага амнистия на всички онези, които биха напуснали Гай Гракх и Флувий Флакий. При това известие почти всички привърженици на Гай се разбягват и напускат позорно полесражението. Флувий Флакий заедно с малолетния си син бива веднага съсечен. Гай Гракх се хвърлил в храма на богиня Дияна , за да се самоубие. Двама от най-верните му приятели

Помпоний и Лициний му грабват от ръцете ножчето и го заставят да се спасява с думите: „Твоят живот трябва на Рим и на великата ни кауза!”

Историята разказва, че в тоя именно момент великият човек с жестоко наранено сърце от неприязаността и непостоянството на масите пада на колене и с вдигнати към богинята ръце я моли да накаже на вечно робство този непризнателен и подъл народ, който в продължение на десет години изостави своите най-предани, честни и безкористни защитници. Преследван и търсен на всички страни, великия римлянин напуска храма на Диана, преследван от войските на патрициите. За да забави противника и да даде време на Гай да се скрие от преследвачите, жертва се един от другарите му, като се повръща и влиза в отчаяна борба с тях. Това не помогнало много, защото той бил веднага съсечен и станало нужда да се жертва и друг от другарите му по същия начин. Гай Гракх едва намерил време да се скрие в една гора, за да се самоубие и не падне в ръцете на патрициите. Това става в 121 година преди н.е.

Така угасна и друг един от светилниците на Рим, чиито дела две хиляди години по-късно продължават да осветляват трувния житейски път на отрудените земеделски съсловия в целия свят.

Както Тиберий, така и Гай с кръвта си осветиха най-благородната борба на човека да има парче земя. От която с труд и пот на чело да си изкарва прехраната.

Заедно с Гай Гракх в борбата срещу патрициите паднаха още 3000 негови привърженици. Някой си Септимулей пръв намерил в гората мъртвото тяло на Гай Гракх, отсякъл му главата, извадил от нея мозъка, напълнил у с олово, за да тежи по-вече, и я занесъл на патрициите. Аристократите, според обещанията си, му дали толкова злато, колкото тежала главата на Гай Гракх. След това трупът му заедно с другите три хиляди били хвърлени в реката Тибър.

Признателното поколение въздигна впоследствие много статуи и паметници на братята Гракхи. Изглежда издигането на паметници да е полесно, от колкото реалната подкрепа в живота.

ПОСЛЕДИЦИТЕ ОТ ПРОПАДАНЕТО НА ПОЗЕМЛЕНАТА РЕФОРМА НА БРАТЯТА ГРАКХИ.

Няма защо да казваме, че с убийството на втория Гракх аграрната стрували един милион златни лева /тридесет милиона сегашни български пари/. Народът се каеше в последствие, загдето че повярвал на примамливите обещания на Ливий Друз и бе изоставил истинския си защитник, но връщане вече нямаше. Камшикът на аристократическата диктатура, под която им реформа се изроди и пропадна. Трибунът Ливий Друз, който предлагаше много, за да не получи народът нищо, сана във всяко отношение платено оръжие на аристократите, за когото историята ни говори, че само сребърните му кухненски съдове се бе подслонил приятеля на народа Ливий Друз, плющеше над робите на труда и те не смееха да предявят каквито и да било искания, а чакаха всичко от благоволенieto на патрициите. Не получили земя, за обработването на която са посветили своя живот, плебеите в Рим с течение на години се изродиха, развратиха и поквариха. Вместо да бъдат творителни на богатства, те прекарваха времето си в леност. Търсеха развлечение в театрите, цирковете, пиршествата и гладиаторските игри. Вместо да бъдат носители на народовластieto, както бяха до дните на братята Гракх, плебеите станаха послушни оръдия на силните, възнасяха ги да небесата с ласкателствата си и чакаха от тях хляб, театри и гладиаторски игри, където течеше кръвта на бедния народ в борба с дивите зверове. Събарянето на поземлената реформа на братята Гракх събори не само селското съсловие, като го направи безправен роб, но събори народовластieto и републиката, като отвори пътя на тираните и абсолютната монархия.

От събарянето на поземлената реформа не спечели дори и градската аристокрация, защото и тя изпита кървавата ръка на тираните. Идването на власт на тиранина Марий , а след него на неговия съперник Сула, накара да потреперят и аристократите. Методата на Марий и Сула, а след тях и Калигула, Нерон и др. беше много проста: унищожават някой от най богатите аристократи, присвоят им земята и върху имотите им настанят верните си войски. Така например когато Нерон научи, че цяла Африка принадлежи на шест личности, той веднага заповяда тяхното умъртвяване, за де се конфискуват от него богатствата им.

Сенатът, този горд някога институт на аристокрацията, който с подкупи , лъжи и нож прашаше смърт на истинските народни трибуни, изгуби значението си и стана и стана една нищожна топка в ръцете на тираните, които я премятаха, както си искат. Тези сенки от сенатори при императорите от типа на Калигула и Нерон се смятаха крайно щастливи, ако тираните благоволяха да облекат в сенаторско достойнство конете си и им ги подарят „за колеги” им пратеха за проучване лу-

дите си планове, например за постройка на мост върху Средиземно море от стотици километра, който да свързва Европа с Африка.

Събарянето на аграрната реформа на братята Гракхи и издигането на безкрайните латифундии /чифлици от цели провинции/ премахнаха стълбовете, на които можеше да се крепи римската държава. Тя беше след това узряла, за да стане плячка на варварите.

Неправилното решение на аграрния въпрос – най-важния въпрос, който има да решава една държава – не даде на Рим възможност да се издигне до положението на една модерна за времето си държава, до каквато той имаше условия да се развие, а си остана държава, подобна на Египет, Асирия и Персия. По жестокост Рим дори ги превишава.

Така свърши борбата между аристократите и бедните. Алчността на богатите за власт и богатства, забравата им, че и другите човешки същества трябва да притежават нещо, за да живеят, е най голямото зло, което е разяждало хиляди години организма на човешкия род, което го разяжда и днес.

Да създадем трудовата собственост, значи да отсечем от основи дънера на злото. Ето идеала на новото време.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ С ОГЛЕД НА БЪЛГАРСКАТА ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ

Фактите, които изнасяме в тая малка книжка са исторически верни. Те ни разкриват една от най-важните и интересни страници от историята на древния Рим, именно: борбата за земя.

Уверен съм, че любознателния читател ще почерпи голяма поука от изнесените исторически събития. Той ще е останал изненадан, като вижда колко съвременни са борбите, които се описват и които са станали преди две хиляди години в Рим.

Като четете човек, какво е станало тогава и като го сравни с онова, което от три години става у нас, ще види колко светът си прилича и колко хората си остават все същите.

Нещо повече: дори самите прийоми и начина на действия на тогавашното римско земеделско съсловие си остават същите. Както тогава, така и сега, лъжата, интригата, измамата, подкупът, убийствата са били най-мощните средства за запазване интересите на богатшите и за съкрушаване духа на народа.

Я да си припомним, откак Земеделският съюз у нас започна да отнема богатствата и земите на онези, които през време на войните или по-рано с лихварство, кождерство, и хайдутлук са ги припечелили, какви средства те не употребиха, за да провалят земеделските реформи? Оставиха ли чужденец, на който да не наклеветят земеделското правителство, оставиха ли лъжа и интрига неизползувана, не оставиха ли вестник не подкупен, пропуснаха ли опит за преврат с врангелисти, фашисти, лигари, македонстващи и други да не направят? Нещо повече: в дъното на душата си аз съм дълбоко убеден, че зад убийството на българския Тибери Гракх – нашият велик учител Александър Димитров – стоят българските патриций, и че зад атентаторите, които хвърлиха и на мен бомба при Народното събрание през 1922 година и на министър-председателя Александър Стамболийски, министрите Цанко Бакалов, П.Янев и Ал.Обов през февруари 1923 година в Народния театър стоят същите български патриции. Нищо не ще бъде в състояние да ме убеди, че движенията, които станаха в Неврокоп и Кюстендил, нямат зад гърба си тайната и невидима пружина на българските патриций от черния и либералния блок. Аз съм напълно убеден, че те не са се отказали от своя пъклен план да унищожат чрез убийства своите политически противници – носителите и защитниците на плебейските интереси в България. Аз съм напълно сигурен, че те ще успея да търкулнат на земята трупове на други български Тиберий и Гай Гракхи.

Ако би могло по някакъв начин да се надникне в тайните тефтери на всевъзможните тютюнджийски, банкерски и други картели, където са написани крупните суми, които са харчени за „високо патриотични”

цели, ще се намерят обясненията не само за поведението на известни софийски и провинциални газети, но и за много политици, лигари, фашисти и македонстващи, ще се обясни дори каква връзка има между Кюстендилските събития и бившия министър Христо Ив. Попов, от затвора пише на жена си, преди да бъде известно на някого от София за онова което бе станало в Кюстендил, следното: „Ще се обяснят делата на известни лица, които на думи минаха за земеделци, а на дело, благодарение силата на златото, са били платени агенти на нашите патрициите.....

Народът и тогава, както и днес може да забрави и напусне истинските си приятели. Той може да остане и пасивен зрител, когато патрициите дадат заповед с камъни да убият истинските доброжелатели на народа, каквито безспорно са били братята Тиберий и Гай Гракхи.

И днес съм длъжен високо да заявя: констатира се същите случаи, каквито историята констатира за обезземлените и след това оземлени от братята Гракхи селяни и граждани. Аз мога да посоча имена на десетки села, градове и околии, които земеделския съюз спаси от грамадни нещастия, даде им стотици хиляди декара държавна земя, гори, пасбища, частни чифлици, манастирски земи, построи им шосета, мостове, откри телеграфо-пощенски станции, медицински и ветеринарни фелдшерски участъци, откри им прогимназии, даде им заеми за постройка на училища, отпусна им дървен материал от държавните гори, каменни въглища от държавните мини, превози с намалени цени по железниците и пр. и пр. - с една реч даде им онова, за което те в миналото не са и можели да помислят и след всичко това мнозина са останали пак индиферентни към Земеделския съюз. И подобни на плебеите, привърженици на Гай Гракх, напускат бойното поле на Авентина и бягат при джелатите си – богаташи, или при голите обещания на Ливий Друз.

И аз съм уверен, че българските крупни богаташи имат не един или пет купени агенти от типа на Ливий Друз, но цели редакции, печатници и политически партии, за да действат против Земеделския съюз и да свалят правителството, за да дойде блаженото време, когато данъците се плащаха от „брашнения чувал”, а богаташите и

капиталистите само трупяха печалби. Обстоятелствата не ми позволяват да се спра на мероприятията на Земеделския съюз България, за да се види, че и у нас, както в древния Рим, са увредени интересите на крупните богатства, а са защитени хората на труда, но последните, насъсквани тайно и невидимо чрез подкупени оръдия на българските патриций, викат доста високо, че са ощетени от законите на Земеделския съюз.

Поуката от събитията, които са станали преди две хиляди години в Рим, трябва да бъдат такива, че да отворят очите на целия работен земеделски народ в градове и села и да го накарат да търси спасение в

Земеделския съюз, който единствен е призван да изиграе най-крупната роля в политическия и социалния живот на България: да смъкне икономическите и политическите вериги , които стара България нахлузи върху народния врат и чрез усилия, труд, социална справедливост и истинска култура да построи великолепната постройка на трудова България.